

M. Gilbert, J. L'Hour, J. Scharbert: *Morale et ancien testament*. Louvain 1976 ss. 184. Université Catholique de Louvain. Lex Spiritus Vitae 1.

Posoborowe kierunki odnowy teologii moralnej idą — zgodnie zresztą z zaleceniami ostatniego Soboru — w stronę bardziej biblijnego ujęcia podstawowych zagadnień moralności chrześcijańskiej. To „ubiblijnienie” teologii moralnej nie może być prostym tylko przeniesieniem stwierdzeń Pisma św. jako ilustracji do zagadnień moralnych wypracowywanych niezależnie od źródeł objawionych. Stąd teolog moralista i każdy zajmujący się zagadnieniami moralności chrześcijańskiej potrzebuje wskazań w zakresie egzegezy i teologii biblijnej, by uchwycić sens moralnego wezwania Bożego zawartego w Biblii.

Taką pomocą może być książka powstała przy współpracy profesorów egzegezy biblijnej: M. Gilberta i J. L'Houra z Louwainium oraz J. Scharberta z Monachium — *Morale et Ancien Testament*.

Poza wstępem, napisanym przez sekre-

tarza Międzynarodowej Komisji Teologów i przewodniczącego podkomisji moralnej zarazem — Ph. Delhaye'a, wymieniona publikacja obejmuje artykuły, które omawiają: stosunek Starego Testamentu do moralności chrześcijańskiej (Gilbert), badanie moralności w Pięcioksięgu i literaturze deuteronomicznej (L'Hour), dowartościowanie ksiąg prorockich dla teologii moralnej na kanwie rozważań metodologicznych (Scharbert), a w końcu problem właściwego odczytania ksiąg mądrościowych (Gilbert).

Już z tego krótkiego przedstawienia planu omawianej pozycji widać, że nie ma ona zamiaru ani całościowo ani też wyczerpująco ukazywać zagadnień moralnych Starego Testamentu. Podkreśla to zresztą we wstępie Delhaye stwierdzając, że pozycja ta jest jedynie pomocą moralistom ze strony egzegetów, a publikacje

zawarte w tej książce obejmują dyskusje i poszukiwania raczej metodologiczne.

Artykuł Gilberta *L'Ancien Testament et la morale chrétienne* (s. 13-27) jest próbą odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania: dlaczego sięga się do moralności starotestamentalnej, choć jest ona jedynie etapem prowadzącym ku moralności Nowego Testamentu, a w konsekwencji ku moralności chrześcijańskiej oraz jak należy właściwie podchodzić do badań nad moralnością Starego Testamentu.

Analiza moralności w Starym Testamencie winna uwzględniać szczególnie — w myśl Gilberta — historyczne etapy rozwoju świadomości moralnej w Izraelu oraz rodzaje literackie w poszczególnych księgach. Jedną z najważniejszych spraw jest umiejętność oddzielenia objawienia Bożego jako posłannictwa moralnego od przepisów i rad obejmujących tzw. umiejętność życia.

Warto podkreślić w tym miejscu zdanie Autora, że na te tematy brak dzisiaj jeszcze opracowań syntetycznych. Artykuł Gilberta może stanowić jedynie przyczynek w tym względzie.

Nie ulega wątpliwości, że Pięcioksiąg razem z literaturą deuteronomiczną jest najbardziej doniosłą częścią Starego Testamentu dla zagadnień moralnych. Temu właśnie poświęcony jest najobszerniejszy artykuł — spośród zamieszczonych w omawianej publikacji — L'Houra: *Pour une enquête morale dans le Pentateuque et dans l'Histoire deuteronomiste* (s. 29-91).

Celem tego artykułu jest ustalenie w Pięcioksięgu i głównych księgach historycznych kilku zasad i metod poszukiwań nauczania moralnego tak, by uniknąć dość powszechnego błędu, jakim jest patrzenie na tamtą moralność oczyma naszych czasów — z gotowym już, statycznym systemem wartości. L'Hour stara się uzasadnić pogląd, że Stary Testament uczy, iż moralność nie powinna być traktowana jako reguła *a priori*, abstrakcyjnie i statycznie ujmująca człowieka, społeczność i Boga. Szczegółową analizę omawianej proble-

matyki rozpoczyna Autor od ukazania historycznych wymiarów objawienia w Pięcioksięgu i literaturze deuteronomicznej. Tu stara się także o ustalenie pewnych fundamentalnych kryteriów dla zrozumienia moralności Izraela. Dając gruntowne uzasadnienie Autor stwierdza, że tym fundamentem i ostatecznym kryterium jest wyjście Żydów z Egiptu. Następnie uwzględniając najbardziej znaczące ustalenia współczesnej egzegezy omawia on kolejno: dekalog moralny, „dekalog rytualny”, kodeks przymierza, prawo świętości oraz prawodawstwo kapłańskie i ich różne znaczenia dla moralności chrześcijańskiej. Prawodawstwo deuteronomiczne omawia L'Hour w powiązaniu ze schematem przymierza. Znajduje się tu również próbe porównania tego prawodawstwa z traktatami hetyckimi. Ostatnia część omawianego artykułu poświęcona jest moralności w historii deuteronomicznej, zawartej — jak pisze Autor — w takich księgach jak: Jozuego, Sędziów, I i II Samuela, I i II Królewska.

Księgom prorockim — trochę zaniedbanym pod względem opracowania zawartych w nich zagadnień moralnych — poświęcony jest artykuł Scharberta *Considerations méthodologiques concernant la mise en valeur des livres prophétiques pour la théologie morale* (s. 93-129). Autor nie wychodzi tutaj — zgodnie zresztą z tytułem swego artykułu — poza rozważania dotyczące metodologii biblijnej. Po omówieniu problemu, na ile księgi prorockie zawierają orędzie samych proroków i po krótkim zarysie historii profetyzmu, Scharbert wskazuje jedynie na pomoce, po które powinien sięgnąć każdy chcący badać moralność w księgach prorockich. Daje więc tu krótki przegląd komentarzy naukowych, dzieł wprowadzających w zagadnienie monografii, podręczników teologii i etyki Starego Testamentu, konkordancji, leksykonów, uczy sięgania do bibliografii, by ostatecznie stwierdzić stan dotychczasowych badań w omawianej przez siebie dziedzinie.

Brak niestety u Scharberta nawet próby

systematyzacji bogatej spuścizny prorockiej pod względem poruszanych tam zagadnień moralnych.

Ostatni z zamieszczonych w omawianej tu publikacji, a zarazem drugi artykuł Gilberta *Comment lire les écrits sapientiaux de l'Ancien Testament* omawia problemy hermeneutyczne ksiąg mądrościowych. W pierwszej części — na przykładzie Ps 1 — ukazane są etapy hermeneutyki biblijnej: analiza filologiczna, uznanie wartości tekstu, omówienie kontekstu bliższego i dalszego, badanie rodzaju literackiego, porównanie z innymi tekstami biblijnymi lub nawet pozabiblijnymi, badanie prehistorii tekstu i kwestia datowania, egzegeza tekstu, a w końcu umieszczenie go w całości Starego Testamentu i w całości Pisma św. W drugiej części Autor omawia pokrótce księgi mądrościowe (Przysłów, Joba, Koheleta, Syracha, Mądrości) kreśląc — ogólnie tylko — ich orędzie moralne. Szczególnie akcentuje trudności analizowania zagadnień moralnych w literaturze mądrościowej w związku ze zderzeniem moralności żydowskiej z kulturą hellenistyczną.

Mimo trochę mylącego tytułu, po którym czytelnik miałby prawo więcej się od

tej książki spodziewać, ma ona charakter wybitnie metodologicznobiblijny. Zamieszczone w niej artykuły nie są pod tym względem jednorodne. O ile dwa pierwsze z nich obok stwierdzeń czysto metodologicznych przynoszą czytelnikowi wiele trafnych spostrzeżeń, rzucających światło na moralność starotestamentalną, o tyle dwa ostatnie są szkicami czysto metodologicznymi. Nie jest to zarzut stawiany Autorom, gdyż takie były ich założenia w opracowaniu omawianej pozycji.

W lekturze książki przeszkadza umieszczenie przypisów na końcu poszczególnych artykułów. Brak również zebrania bibliografii. Książka zawiera jedynie indeks bibliograficzny, który odsyła do przypisów, w których są cytowane poszczególne pozycje bibliograficzne. Nie jest to zbyt przejrzyste i stanowi dodatkowe utrudnienia dla czytelnika.

Jednakże omówiona publikacja stanowi ważny i cenny przyczynek do ciągle rozwijających się badań nad moralnością biblijną. Dla tych, którzy interesują się tą dziedziną wiedzy teologicznej, powinna być lekturą, której nie mogą pominąć.

Ks. Janusz Nagórny